

УДК: 343

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ

*Маланчук Петро Михайлович,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
та судочинства ННІ права,
Сумський державний університет*

*Воронкова Маргарита Юрїївна,
студентка IV курсу ННІ права,
Сумський державний університет*

Дана стаття присвячена криміналістичному дослідженню викрадення людини як суспільно-небезпечного умисного діяння. Наводяться погляди вчених на поняття «викрадення людини».

Особливу увагу приділено способам підготовки, вчинення та приховування злочину, а також детально охарактеризовано дії злочинців, які входять у способи підготовки, вчинення та приховування даного злочину. Дії з підготовки даного злочину включають в себе діяння, що пов'язані з вибором жертви, визначається мета викрадення та коло осіб, які будуть брати участь у реалізації даного злочину. Стосовно способів скоєння, то тут існують різноманітні дії, які включають в переважній більшості фізичне та психічне насильство стосовно жертви. Способи приховування викраденої особи, то тут фігурують інформаційні та фізичні дії.

Також у статті наведено місце вчинення викрадення людини, час вчинення. Також наведено знаряддя, які використовуються злочинцями під вчинення злочину. Охарактеризовано важливий елемент криміналістичної характеристики – особистість злочинця. А також жертву злочину, які є важливими фігурами даного різновиду злочину.

Наведено мету та мотиви, які спонукають до вчинення злочину. В переважній більшості мета та мотиви є корисливими. Усі ці криміналістичні елементи даного злочину відіграють важливу роль для виявлення, розкриття та попередження злочинів.

У висновках взується, що криміналістична характеристика злочину несе в собі великий полемічний потенціал. За допомогою вивчення криміналістичної характеристики злочину, можна швидко розкрити злочин, а також на основі матеріалів попереджувати такі злочини.

Ключові слова : криміналістична характеристика, викрадення людини, особистість злочинця, способи підготовки, вчинення та приховування злочину, особистість потерпілого, мета та мотив злочину.

Malanchuk P. M., Voronkova M. Yu. Forensic Investigation of the Abduction of a Person. This article is devoted to forensic investigation of the abduction of a person as a socially dangerous intentional act. The views of scientists on the concept of «human abduction» are presented.

Particular attention is paid to the methods of preparation, commission and concealment of the crime, as well as the details of the actions of criminals that are included in the way of preparation, execution and concealment of this crime. Actions for the preparation of this crime include acts related to the choice of victim, the purpose of the kidnapping and the range of persons who will participate in the implementation of this crime are determined. Regarding the methods of committing, there are various

actions here, which include, in the vast majority, physical and mental violence against the victim. Methods of concealing a stolen person, then there are informational and physical actions.

Also, the article describes the place where the abduction of a person is committed, the time of commission. Also provided are tools used by criminals to commit a crime. An important element of forensic characteristics is described - the personality of the offender. And also a victim of crime, which are important figures of this kind of crime.

The purpose and motives that motivate the crime are given. In the overwhelming majority, the purpose and motives are selfish. All these forensic elements of this crime play an important role in detecting, disclosing and preventing crimes.

The conclusions conclude that the forensic characteristic of the crime carries a great polemical potential. By studying the criminalistic characteristics of the crime, you can quickly discover the crime, as well as on the basis of materials to prevent such crimes.

Keywords : forensic characteristics, abduction of a person, personality of a criminal, methods of preparation, commission and concealment of a crime, personality of the victim, purpose and motive of a crime.

Актуальність дослідження. Права людини являють собою загально-всесвітню цінність. Вони підлягають оцінці і захисту відповідно до тих стандартів, принципів і норм, які вироблені світовим співтовариством. Вступ нашої країни до цієї спільноти в якості повноправного члена, який розділяє усі його цінності, передбачає повне і беззастережне прийняття зазначених стандартів, принципів та норм.

Викрадення людини відноситься до групи вкрай небезпечних злочинів проти особистої свободи і підриває фундаментальні цінності прав людини і основних свобод, які закріплені Конституцією України. Особлива суспільна небезпека цього типу злочинів пов'язана з тим, що викрадення людини зазвичай супроводжується вчиненням ще цілого ряду тяжких та особливо тяжких злочинів проти життя і здоров'я, власності, в числі яких вбивство, заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю, вимагання та ін.

Про важливість цієї проблеми свідчить той факт, що на сьогоднішній день вона багато в чому переросла свої національні рамки і носить характер міжнародної загрози. Виходячи з аналізу слідчої практики, процес розслідування даного виду злочинів пов'язаний зі значними труднощами. Ці труднощі обумовлені великим ступенем варіативності і оригінальності слідчих ситуацій, що виникають в його рамках, високу латентність, складністю доведення наявності складу злочину.

Правові проблеми боротьби зі злочинами проти особистості завжди знаходилися в полі зору дослідників. Даній проблематиці присвячені праці Р. А. Адельханяна, С. В. Бородіна, Л. В. Донцова, П. А. Дубовця, О. Н. Коршунової, А. Н. Красикова, А. Н. Кузнєцова, Н. Е. Мартиненко, Р. Е. Оганяна, Однак окремі види посягань на особистість, зокрема, викрадення людини, досить мало дослідженні.

Мета статті – ґрунтовне дослідження криміналістичної характеристики викрадення людини.

Виклад основного матеріалу. Викрадення людини є доволі поширеним злочином, що пов'язаний з низьким правовим рівнем, всездозволеністю, зневагою прав іншої людини у сучасному розвитку суспільства.

Стосовно поняття «викрадення людини» то серед вчених є дуже багато думок стосовно даного поняття. Т. Д. Кукузов вважає, що викрадення людини «виражається у протиправному захопленні потерпілого, його переміщенні і подальшому утриманні поза його волею в тому чи іншому місці» [7, с. 20-21].

Н. Е. Мартиненко вважає, що викрадення людини - це «суспільно небезпечне умисне діяння, яке спрямоване на видалення людини з місця його постійного перебування і насильницьке утримання його в невідомому для близьких та правоохоронних органів місці» [9, с. 20].

Д. А. Ситніков вважає, що «викрадення людини – це умисні дії, спрямовані на обмеження особистої фізичної свободи людини проти його волі, вчинені шляхом захоплення його в місці постійного або тимчасового перебування і переміщення з подальшим утриманням в іншому місці» [10, с. 9].

Більш конкретно дане поняття характеризує О. М. Красиков, він визначає, що «викрадення людини являє собою позбавлення його можливості вільно переміщатися в просторі на власний розсуд» [5, с. 122], тобто мова йде про незаконне позбавлення волі. Ю. Клишін вважає, що «кожен викрадений позбавлений волі, але не кожен позбавлений волі викрадений» [4, с. 133; 2, с. 38].

Нерідко в літературі зустрічається розуміння викрадення людини тільки лише як «протиправне переміщення потерпілого проти його волі».

Навівши погляди вчених на дане поняття, можна сказати, що викрадення людини, це протиправне позбавлення волі конкретної особи з певною метою.

Криміналістична характеристика викрадення людини – це система індивідуальних особливостей даного виду злочину, яка характеризує способи підготовки, вчинення та приховування злочину, місце та час злочину, знаряддя злочину, особистість злочинця і потерпілого (жертви), та інші елементи кримінальної діяльності, які мають значення для виявлення, розкриття та попередження цього злочину [8, с. 222].

Відносно способів підготовки, то з-поміж дій із підготовки до злочину можна назвати:

- дії, пов'язані з особистістю потерпілого (вибір потерпілого);
- дії, пов'язані з предметом злочину (визначення цілей викрадення, в тому числі предмета і розміру викупу, виходячи з майнового стану потерпілого і кола його спілкування);
- дії, спрямовані на підготовку способу вчинення злочину (визначення способу, місця та часу викрадення людини та його подальше утримання, вибір і підготовка автотранспортних засобів і знарядь злочину, вибір способу і місця передачі необхідного майна викрадачам);
- визначення кола учасників злочину, розподіл ролей між членами групи [11, с. 4].

Наступний елемент криміналістичної характеристики способів вчинення під яким розуміють певні дії особи, які спрямовані на підготовку, вчинення чи маскуванню злочину. Серед основних способів скоєння викрадення людини можна виділити три групи:

- способи, пов'язані із застосуванням фізичного насильства. При цьому злочинці крім своєї фізичної сили можуть використовувати різні знаряддя, вогнепальну і холодну зброю, лікарські препарати, в результаті чого потерпілому можуть бути заподіяні як фізичний біль, так і шкоду здоров'ю різного ступеня тяжкості;
- способи, пов'язані із застосуванням психічного насильства і придушення волі потерпілого до опору. В цьому випадку злочинці впливають на потерпілого шляхом демонстрації зброї, висловлення погроз (заподіяння шкоди здоров'ю його близьким, вбивства, розголошення ганебних відомостей);
- методи, засновані на використанні безпорадного стану викраденої особи, який викликаний сп'янінням, знаходженням в стані сну [1, с. 23; 11, с. 5].

Відносно приховування то дії можуть бути наступними:

- інформаційними, що передбачають приховування інформації про особистість злочинця, які він використовує транспортні засоби, засоби зв'язку. Суб'єкти посягання можуть маскувати свою зовнішність, змінювати голос під час телефонних переговорів, використовувати підроблені державні реєстраційні знаки транспортних засобів, мобільні телефони з прихованими номерами.

- фізичними, в ході яких знищуються сліди і предмети, пов'язані зі злочинцем (знаряддя злочину, засоби зв'язку, транспортні засоби). Тут же слід згадати і можливе вбивство потерпілого, свідків, другорядних учасників злочину з подальшим приховуванням їх трупів [11, с. 6].

Ще один елемент криміналістичної характеристики злочину – це місце злочину. Місце вчинення злочину включає як місце безпосереднього викрадення, так і місця підготовки та приховування злочину, утримання викраденої особи. Характеристика місця злочину безпосередньо залежить від способу злочину, обраного злочинцями. Якщо для викрадення використовується обман або безпорадний стан жертви, в ході розслідування повинно бути встановлено місце, де злочинці вступили в контакт з потерпілим, розпивали з ним спиртні напої. В якості місця безпосереднього можуть бути відкриті ділянки місцевості (вулиці, замські траси, парки, сквери, дитячі майданчики, місця відпочинку), так і приміщення (кафе, ресторани, офісні і житлові приміщення, спортивні комплекси). У такі місця злочинці можуть пройти безперешкодно або з використанням різних знарядь і інструментів.

Час вчинення злочину. З огляду на особливості способів вчинення злочину, потрібно звернути увагу на те, чи встановлено слідчим час (точні дати або тимчасові періоди) здійснення протиправної діяльності. Основна маса викрадень людини здійснюється в ранкові, денні і вечірні години (з 6 до 10 год – 16%; з 10 до 16 ч – 35%; з 16 до 20 год – 32%; з 20 до 24 год – 14%). Викрадення людей в нічний час нечисленні (близько 3%), можуть супроводжуватися незаконним проникненням в житлове приміщення [11, с. 8-9].

Знаряддя вчинення злочину. Злочинці можуть використовувати різні знаряддя для проникнення до місця знаходження потерпілого, заподіяння жертві тілесних ушкоджень, придушення її волі, позбавлення можливості чинити опір, бігти. На транспортних засобах злочинці прибувають до місця злочину, переміщують викрадену особу, ховаються з місця злочину. Засоби зв'язку (мобільні

телефони, планшетні і інші комп'ютери, з яких можливий вихід в мережу «Інтернет») використовуються як для контактів між співучасниками злочину, так і для спілкування злочинців з потерпілим і особами, які повинні виконати вимоги [11, с. 7].

Важливим елементом криміналістичної характеристики даного злочину є особа злочинця. Особистість злочинця прийнято вважати одним з головних елементів криміналістичної характеристики викрадення людини, так як вона безпосередньо пов'язана з рішенням однієї з важливих завдань розслідування – встановленням особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння [3, с. 35]. Розглядаючи даний елемент характеристики викрадення людини, слід підкреслити, що злочинцями часто є особи, з якими потерпілі знайомі або підтримують дружні стосунки, товариші по службі, родичі. Безліч викрадень здійснюється також особами, які не знайомі з потерпілим, перш за все з метою насильницького залучення до роботи або вчинення статевого злочину (згвалтування, вчинення інших дій сексуального характеру, використання для заняття проституцією). У свою чергу, викрадення людини з метою здійснення дій сексуального характеру дуже часто скоюють особи, які знаходяться в стані алкогольного сп'яніння, душевнохворі або недавно звільнені з в'язниці [8, с. 223].

Криміналістична характеристика викрадення людини не має сенсу без детальних відомостей про особу самого потерпілого (жертву). При викраденні, потерпілим може бути будь-яка особа, незалежно від свого віку, соціального стану, громадянства, будь-яких інших ознак і якостей, які в результаті можуть характеризувати людину. При дослідженні жертви злочину як елемента криміналістичної характеристики, потрібно враховувати закономірності віктимізації – перетворення осіб в жертв злочину і забезпечення комплексного підходу до дослідження фактора жертви [6]. Важливими даними про особу

потерпілого є інформація про стать, вік, сферу занять, родинні зв'язки викраденого, його сімейний та матеріальний стан, спосіб життя, його поведінка до, в періоді після здійснення злочину та інші відомості [8, с. 224].

Важливими елементами криміналістичної характеристики викрадення людини також є мета і мотиви. Можна виділити наступні мотиви викрадення людини: користь (отримання викупу, заволодіння майном потерпілого, примус потерпілого до вчинення дій майнового характеру, передачі прав на майно); заздрість; торгівля людьми (в тому числі на міжнародному рівні), включаючи забезпечення трудовими ресурсами, використання рабської праці і сексуальної експлуатації; незаконне використання органів і тканин; прагнення вплинути на прийняття потерпілим яких-небудь рішень, значущих для кого-небудь з викрадачів, осіб з числа їх оточення, інших осіб (замовників викрадення); отримання викупу, або престижу для себе, виховання в якості власної дитини [11, с. 18].

Висновки. Таким чином, розглядаючи криміналістичну характеристику викрадення людини, потрібно сказати, що більшістю наукових джерел з криміналістики виділено приблизно одні й ті ж структурні елементи. Поняття криміналістичної характеристики злочину носить характер абстрактної, ідеальної моделі, незважаючи на те, що в її основі лежать дані статистики і аналіз слідчої практики. Але потрібно зауважити, що на відміну від обставин, які підлягають доказуванню, чітко зафіксовану кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві, зміст елементів криміналістичної характеристики злочину несе в собі великий полемічний потенціал. За допомогою вивчення криміналістичної характеристики злочину, можна швидко розкрити злочин, а також на основі матеріалів попереджувати такі злочини.

Використана література :

1. Адмиралова И. А. Методика расследования похищения человека : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Москва, 2003. – 35 с.
2. Бачиєва А. В. Аналіз змісту поняття викрадення людини / А. В. Бачиєва, В. А. Гаужаєва // Журнал правовых и экономических исследований. – 2010. – № 1. – С. 35-45.
3. Иванов Л. Н. Преступления против личности: криминалистические и социопсихологические аспекты киднеппинга / Л. Н. Иванов, А. С. Волков. – Саратов: СЮИ МВД России, 2005. – С. 33-36.
4. Клишин Ю. Похищение человека, незаконное лишение свободы и захват заложников – преступления разные / Ю. Клишин // Закон. – 2002. – № 6. – С. 131-135.
5. Красіков А. Н. кримінально-правова охорона прав і свободи людини у Росії / А. Н. Красіков. – Саратов: Полиграфист, 1996. – 178 с.

6. Криминалистическая характеристика похищений человека [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://oplib.ru/izobretatelstvo/view/163875_predmet_prestupnogo_posyagatelstva_v_vede_osobennostey_lichnosti_i_povedeniya_zhertvy.
7. Кукузов Т.Д. Кримінальна відповідальність за викрадення людини:: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Т.Д. Кукузов. – СПб. – 35 с.
8. Курьянова Е. С. Криминалистическая характеристика похищения человека / Е. С. Курьянова // Новое слово в науке: стратегии развития : материалы II Междунар. науч.-практ. конф. (Чебоксары, 22 окт. 2017 г.) / редкол.: О. Н. Широков [и др.]. – Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2017. – С. 221-225.
9. Мартыненко Н. Э. Похищение человека: понятие, анализ состава и проблемы квалификации: лекция / Н. Э. Мартыненко. – М.: Академия управления МВД России, 1998. – 190 с.
10. Ситников Д.А. кримінально-правова і кримінологічна характеристика викрадення людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Д.А. Ситников. – М., 2001. – 35 с.
11. Серова Е.Б. Криминалистические аспекты противодействия преступлениям против личности : учебное пособие. Ч. 3. Криминалистические аспекты противодействия преступлениям против свободы, чести и достоинства личности / Е. Б. Серова. – Санкт-Петербург : Санкт-Петербургский юридический институт (филиал) 2014. – 68 с.